

Ο ΠΡΟΞΕΝΟΣ ΦΩΒΕΛ

ἰς τὸ «Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος» ἐδημοσιεύσαμεν πέρυσι ἄρθρον, φέρον τὴν ἐπιγραφὴν: «Λουδοβϊκος Φωβέλ: ὁ καλλιτέχνης ἀρχαιοδίφης».

Τοῦτο κατέληγε διὰ τῆς ἐξῆς παρατηρήσεως, ἐνεχύσεως καὶ κάποιαν ὑπόσχεσιν. «Οὔτε ὁ βίος, οὔτε καὶ αἱ περιπέτειαι τοῦ Φωβέλ τελειώνουν ἐδῶ. Ἐλπίζω, ὅτι οἱ ἀναγνώσται τοῦ «Ἡμερολογίου» θὰ τὸν γνωρίσουν καὶ ὡς Πρόξενον ἐν Ἀθήναις... καὶ ὅτι θὰ μάθουν εἰς τὸ τέλος πῶς διενεμήθησαν τὰ ὑπάρχοντά του».

Τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην ἐκπληροῦμεν σὺν Θεῷ φέτος.

Τὸν Λοδοβϊκον-Σεβαστιανὸν Φωβέλ, ἀφήσαμεν εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐπανελθόντα μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐκεῖ, τὸν Νοέμβριον τοῦ 1801.

Τώρα δρᾷ ἐπὶ τινὰ χρόνον ἐν Παρισίοις.

Καὶ ἰδοὺ ὅτι, κατὰ τὰς συνεδριάσεις τοῦ Ἰνστιτούτου εἰς τὰς ὁποίας παρευρίσκεται τακτικώτατα, κατορθώνει νὰ ἀναγνώσῃ καὶ ἀνακοίνωσίν του διὰ τὸν τάφον τῆς Ἀντιόπης καὶ τὸν τύμβον τοῦ Μαραθῶνος, ὅπως κατόπιν καὶ περιλήψιν τῶν περιηγήσεών του. Δὲν ἐπιτρέπει ὁμως τὴν δημοσίευσίν των, ἐπιφυλάττων τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰς ἑαυτόν.

Ἐν τούτοις καὶ τὰς ἀνακοινώσεις του ταύτας ἐξεμεταλλεύθησαν, ὅπως καὶ ὄλην τὴν ἐργασίαν του, διάφοροι κατόπιν.

Προσκαλεῖται τότε ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν νὰ ταξινομήσῃ καὶ προσδιορίσῃ τὰ τῆς Συλλογῆς τοῦ Gouffier, κατορθώνει δὲ νὰ παρουσιασθῇ καὶ εἰς τὸν Ναπολέοντα.

Ἐμεινεν ὁ Φωβέλ κατευχαραστημένος ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψίν του, ἂν καὶ δὲν τὸν ἐλογάρισσε καὶ πολὺ ὁ πρῶτος Ὑπατος.

Ἡ περιουσία τοῦ Φωβέλ, ἀνερχομένη εἰς 20 χιλιάδας φράγκα, εἶχεν ἀπολέσθῃ κατὰ τὰς γνωστὰς ἤδη περιπετείας του. Ἡ οἰκογένειά του δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὸν βοηθήσῃ, ἢ μητέρα του εἶχεν ἀποθάνῃ καὶ ἡ ἀδελφή του ἦτον ἐγωϊστρία.

Ὁ Φωβέλ ἀρχίζει νὰ νοσταλγῇ τὰς Ἀθήνας.

Εἰς τὸ μεταξὺ εἶχε κατορθώσῃ νὰ συμφιλιωθῇ καὶ μὲ τὸν Gouffier.

Ζητεῖ τὰ μέσα, ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, γράφει καὶ ἀποστέλλει ἀναφοράς καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἐκφράζει τὸν φόβον του, ὅτι θὰ τὸν προλάβουν εἰς τὰ τῆς Ὀλυμπίας οἱ Ἄγγλοι, προτείνει δὲ καὶ νὰ ἀποστέλλῃ μάρμαρα ἐκ τοῦ Πεντελικοῦ εἰς Παρισίους: θὰ ἀναγεννηθῇ, λέγει, ἡ τέχνη θὰ δοξασθῇ ἢ Γαλλία!

Ἄλλοίμονον! κανεὶς δὲν τὸν ἀκούει μέσα εἰς τὸν θόρον τῆς νίκης.

Ἐμφανίζεται ὁμως νέος προστάτης του, ὁ Le Chevalier, ἄλλοτε Γραμματεὺς τοῦ Gouffier, κατορθώσας νὰ εἶναι καὶ τώρα ἰσχυρός.

Καὶ ἰδοὺ ὅτι ὁ Φωβέλ, τὴν 26 Θεριστοῦ τοῦ 10^{ου} ἔτους, (δηλαδὴ τὸν Ἰούνιον 1802) διορίζεται ὑποπρόξενος τῆς Γαλλίας καὶ δὴ ἐν Ἀθήναις.

Εἰς τὴν Μασσαλίαν ὁμως εὐρίσκεται ἀπροσδοκῆτως ἀντιμέτωπος πρὸς τὸν Γάσπαρην, ὅστις διὰ θεσπίσματος εἶχεν ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις θέσιν του.

Ὁ Φωβέλ ἐξεμάνῃ τότε.

Ἐγραψε πρὸς τὸν Le Chevalier ὑβρίζων τοὺς πάντας καὶ ἰδίως τὸν Γάσπαρην· ὁ Le Chevalier, ἀνωτέρας ἀντιλήψεως ἄνθρωπος, περιορίζεται εἰς τὸ νὰ τὸν καταπραύνη καὶ τὸν ἐπιπλήττει συγχρόνως διὰ τὸ ὕφος του. Ἐκθέτει δὲ πρὸς τὸν Φωβέλ τί συμβαίνει. Ὁ Γάσπαρης θὰ διατηρήσῃ τὸν τίτλον τοῦ ἐπιτίμου Πρόξενου, χωρὶς μισθόν, χωρὶς οἴκημα καὶ χωρὶς ὁδοιπορικά.

Καὶ συμβιβασθέντος ὁμως τοῦ πράγματος ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι πρόκειται περὶ μεγάλης ἀχαριστίας πρὸς τὸν Γάσπαρην, οὗτινος εἶχον καὶ ἀναγνωρισθῆ αἱ μακροχρόνιοι ὑπηρεσίαι.

Οὕτω : ἐνῶ ὁ Γάσπαρης, προσποιούμενος ὅτι δὲν ἐννοεῖ, ἔμενεν εἰς Μασσαλίαν, ὁ Φωβέλ ἀνεχώρησε διὰ τὰς Ἀθήνας.

Ἔχει τώρα καὶ ἄλλους προστάτας ἀποκτήσῃ ὁ Φωβέλ ἐν Παρισίοις, καὶ ἰδίως μίαν λογίαν Κυρίαν καὶ ποιήτριαν κοντὰ στ' ἄλλα.

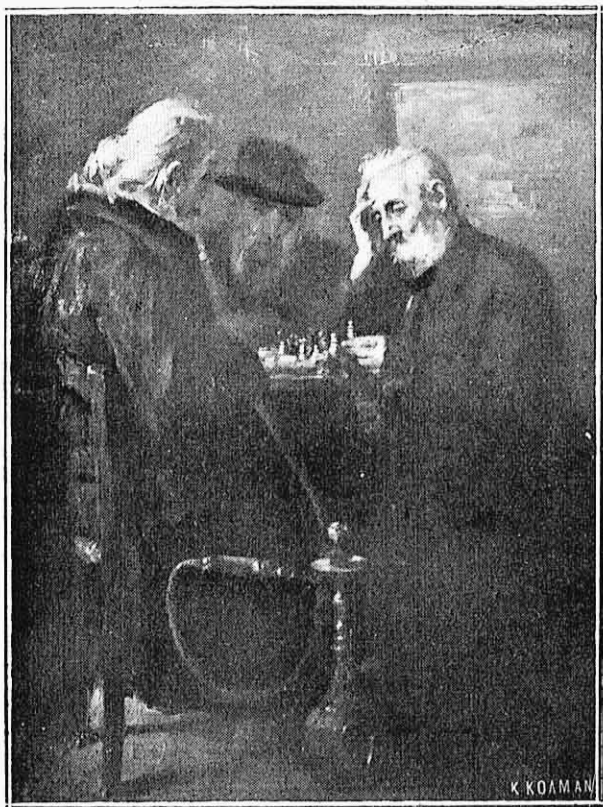
Ἡ κακὴ τύχη του ὅμως, δυσηρεστημένη ἕως, διότι τῆς ἐξέφυγεν ὀπωσδήποτε, τοῦ ἀποσιέλλει φοβερὰν τρικυμίαν καὶ ναυαγεῖ εἰς τὸν Κάβον Ματαπῶν (Ταίναρον). Ἐξέρχεται δὲ εἰς τὴν Πελοπόννησον κινδυνεύσας ἐκεῖ νὰ συλληφθῇ ὑπὸ τῶν Ἀγγλων.

Ἀλλὰ κατορθώνει ἐπὶ τέλους καὶ ἀποβιβάζεται εἰς τὸ Θορικὸν τὴν 27 Χιονώδους (Νοεμβρίου) τοῦ ΙΑ' ἔτους (1803) καὶ τὴν 28 πατεῖ τὸ ἔδαφος τῆς Ἀθήνας ὁ Κύριος Ὑποπρόξενος!

Πρὶν ἀσχοληθῶμεν ἐν τούτοις εἰς τὴν διπλωματικὴν περίοδον τοῦ βίου του, δὲν θεωροῦμεν περιττὸν νὰ παραθέσωμεν τὸ σχετικὸν χαρακτηριστικώτατον πρὸς αὐτὸν λούσιμον τοῦ Le Chevatier: «Ὅταν ἦσθε, φίλτατέ μοι, ἐν Ἀθήναις, γλίσχως πληρωνόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαιολογούντων πρέσβων, δὲν ἦσθε βεβαίως καὶ πολὺ εὐτυχής. Ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἐθρυμάτισαν τὰ ἔργα σας καὶ διεσκόρπισαν τὰ χειρόγραφέα σας δὲν ἦσθε βεβαίως εὐτυχέστερος. Ἀρκεσθῆτε εἰς ὅτι τώρα ἐπὶ τέλους γίνεται δι' ὑμᾶς καὶ μὴ ἀναμιγνύεσθε εἰς ξένα καθήκοντα. Συνέλθετε λοιπόν, καθησυχάσατε τὴν ἐξημμένην σας κεφαλήν. Εἰς τὸν Γάσπαρην ὠφείλετο κάποια ἱκανοποίησις καὶ αὕτη τῷ ἐδόθη».

Καὶ ἦτο μὲν ἀμελέστατος, ὡς εἶναι φυσικὸν ἄλλως δι' ἓνα καλλιτέχνην, εἰς τὰ προξενικά του καθήκοντα, ἀλλὰ καὶ ἡ μετὰ τῆς Γαλλίας ἐπικοινωνία τῶν Ἀθηναίων, ἀραιὰ ἀνέκαθεν, τώρα εἶχε σχεδὸν καταπαύσῃ. Κάπου κάπου ἀνεφαίνετο νὰ καταπλήῃ πλοῖον γαλλικὸν εἰς τὸ Θορικὸν ἢ εἰς τὸν Δράκον (Πειραιᾶ) καὶ ἐθεωρεῖτο τοῦτο ὡς φαινόμενον. Καὶ ἡ γαλλικὴ παροικία ἦτο ὀλιγομελὴς ἐν Ἀθήναις. Ἐξ ἄλλου οἱ Τοῦρκοι ἐφέροντο σκαιῶς πρὸς τοὺς Γάλλους, οἱ δ' Ἕλληνες ἦσαν κυρίως φιλόρωμοι.

Εἰς διηνεκεῖς δ' ἔριδας εὐρίσκετο ὁ Φωβέλ, ὄχι τόσον

Σ. ΒΙΚΑΤΟΥ

ΤΟ ΣΧΑΚΙ

μέ τὸν Ἄγγλον ὑποπρόξενον Λογοθέτην, ὅσον καὶ κυρίως μετὰ τὸν Λουτζιέρην, τὸν διαβόητον Ναπολιτάνον καλλιτέχνην, τὸν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐκγυμνωτικῆς τῶν Ἀθηναίων ἀποστολῆς τοῦ Ἑλγίν. Περὶ τῆς ἔριδος ταύτης θὰ ὁμιλήσωμεν κατόπιν.

Ἐπὶ τῆς ὑποπροξενίας τοῦ Φωβέλ εἰς Γάλλος ἔμπορος ἀξιόλογος εὐρίσκετο ἀποκατεστημένος ἐν Ἀθήναις: ὁ εὐγενὴς Κορσικανὸς Νικόλαος Roque de Carcassonne, οὗτινος ὁ υἱὸς Φωκίων τοσοῦτον ἔδρασεν, ἀνεφάνη δὲ καὶ ὡς συγγραφεὺς ὁπωσδήποτε καὶ ὡς διπλωμάτης — Ἑλληνα μάλιστα, κατόπιν.

Ὁ Ρώκ, εἰς πρῶτον γάμον ἔλαβε σύζυγον θυγατέρα τοῦ Γάσπαρη καὶ εἰς δευτέρον θυγατέρα τοῦ Μηνᾶ Μακρῆ καὶ ἀδελφὴν τοῦ Προκοπίου, πατρὸς τῆς «Κόρης τῶν Ἀθηναίων».

Ὀπωσδήποτε δημιουργεῖται καὶ κόμμα Γαλλικὸν ἐν Ἀθήναις, ἀπέναντι τοῦ ἐπικρατεστέρου Ἀγγλικοῦ, πρὸς τὸ ὁποῖον ὅμως ἤρχισε νὰ ἐκδηλοῦται ψυχρότης μεγάλη τῶν κατοίκων, μετὰ τὴν ἀπογύμνωσιν ἰδίως τοῦ Παρθενῶνος, ὃν εἶχον διδαχθῆ νὰ θαναμάζουσιν καὶ διὰ τὸν ὁποῖον τόσον ὑπερηφανεύετο ὁ τόπος.

Ἀνατέλλει ὅμως διὰ τὰς Ἀθήνας τὸ ἔτος 1806. Τοῦτο ἐχαιρέτισεν ἡ Γαλλία διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ παλαιοῦ ἡμερολογίου. Ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν εἶχεν ἀναρρηθῆ πάλιν ἐπὶ τοῦ Θρόνου του, ἀποπέμψας κακὸν κακῶς τὸν Ὄρθον Λόγον τῆς Δημοκρατίας.

Ὁ Ναπολέων εἶναι Ἀυτοκράτωρ. Εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας, μέσα εἰς τὸ Φανάρι τοῦ Διογέτους, παρέχει τὴν εὐλογίαν του εἰς τοὺς Καθολικοὺς ὁ πατὴρ Οὐρβανός.

Ἄλλ' ἂν ὁ Φωβέλ ἠγάπα τὴν ὠραιότητα τῆς τέχνης, ὁ φραγκοπατέρας ἠγάπα τὴν ζωντανὴν ὠραιότητα τὴν παρασηγάπα μάλιστα.

Ὁ Φωβέλ τότε τὸν ἀποδιώκει κατὰ τρόπον μάλιστα διαπομπευτικόν.

Ἡ γλυκεῖα ὅμως ἀνατολὴ εἰς τὰς Ἀθήνας τοῦ 1806 ὀφείλεται εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Chateaubriand.

Τὸν Chateaubriand διαδέχεται, λήγοντος τοῦ 1809, ὁ Βύρων.

Κατόπιν — τῷ 1815 — ἔρχεται ἡ σειρά τοῦ Πουκεβίλ.

Ἄλλὰ ζῆ ἐν Ἀθήναις καὶ ὁ περιεργὸς Αὐστριακὸς Πρόξενος Γρόπιος, πραγματικὸς ἀντίπαλος τοῦ Φωβέλ εἰς τὰς ἐρεῦνας, μεθ' οὗ ὁμως κατώρθωσε νὰ μὴ συγκρουσθῆ, εἰμὴ μόνον κατὰ τὰς πρώτας ἐμφανίσεις τῆς δράσεώς του.

Ὁ Γρόπιος εἶναι ἄξιος ἰδίας μονογραφίας, ἥτις ἀπὸ πολλοῦ ἔπρεπε νὰ εἶχεν ἰδῆ τὸ φῶς.

Κατὰ τὸ ἔτος 1816 ἐμφανίζεται εἰς Ἀθήνας καὶ ἡ περιβόητος πριγκίπισσα τῆς Οὐαλίας Καρλόττα.

Δὲν πρέπει ὁμως νὰ λησμονήσωμεν καὶ τὸν περίφημον ζωγράφον - περιηγητὴν Duprè, ἐλθόντα εἰς Ἀθήνας τῷ 1819, εἰς ὃν θαυμασταὶ ὀφείλονται ἀπεικονίσεις. Καὶ ἐπέρχεται ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, ἡ ὁποία, ὡς θὰ ἴδωμεν, ταράσσει τοὺς κύκλους τοῦ Φωβέλ, τοὺς ἀναστατώνει μάλιστα.

Διὰ τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ ἐρχόμενος ὁ Chateaubriand στέκεται πρὸ τῶν Μυστικῶν Πυλῶν καὶ ἀποθαυμάζει τὰς Ἀθήνας. Ἡ ματιά του πίπτει ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος καὶ νομίζει κανεὶς ὅτι σκίσημα ζωῆς περιανγάζει τὸ κορυφωμα τῶν ναῶν.

Προκειμένου περὶ τῆς μετὰ τοῦ Φωβέλ γνωριμίας τοῦ Chateaubriand, οἰκειότητος ἢμπορεῖ νὰ εἶπη κανεὶς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλει τὸ θέμα νὰ περιορισθῶμεν, διηγεῖται ὁ ἴδιος: ὅτι εἶδε τὸν Φωβέλ, ὅστις γνωρίζει τὰς Ἀθήνας καλύτερα παντὸς Παρισινοῦ γνωρίζοντος τοὺς Παρισίους, καὶ ἔφερε πρὸς αὐτὸν δύο συστατικὰς ἐπιστολάς: μίαν τοῦ Gouffier πρὸς τὸν καλλιτέχνην καὶ μίαν τοῦ Ὑπουργοῦ πρὸς τὸν Προξενον. Πρόκειται περὶ τοῦ πολυθρυλήτου Ταλλεϋράνδου.

Τὸ ὄνομα τοῦ Chateaubriand ἦτο ἤδη γνωστὸν εἰς τὸν Φωβέλ. Ἡ δεξιότης ὑπῆρξε, παρὰ τὸ σύνηθες, θερμοπάτη. Ἦρχισε λοιπὸν νὰ διασταυροῦται πλήθος ἐρωτήσεων: τοῦ Φωβέλ ζητοῦντος νέα περὶ τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Chateaubriand πληροφορίας περὶ τῶν Ἀθηναίων. Καὶ περιγράφει ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Ὀδοιπορικοῦ» τὴν αἰθουσαν ὑποδοχῆς τοῦ Φωβέλ: Ἦτο πλήρης ἀπὸ γύψινα ἐκμαγεῖα τοῦ Παρθενῶνος. Οἱ τοῖχοι ἦσαν γεμάτοι ἀπὸ σχεδιογραφίας τοῦ Θησείου καὶ τῶν Προπυλαίων. Ἐδῶ καὶ ἐκεῖ χάρται τῆς

Ἀτικῆς καὶ εἰδικῶς τοῦ Μαραθῶνος. Εἰς τὸ τραπέζι κομμάτια ἀπὸ μάρμαρα καὶ σκορπισμένα νομίσματα ἀρχαῖα εἰς ἄλλο πάλιν τραπέζι ποικιλόσχημα ἀρχαῖα ἀγγεῖα.

Πολὺ ἔλυπηθη ὁ Chateaubriand, ὅτι ἐτάραξαν τὴν κόνιν πάντων αὐτῶν διὰ τὰ τοῦ στρώσου ἐκεῖ τὸ κρεββάτι του.

Ὁ Chateaubriand σπεύδει εἰς τὸ παράθυρον τοῦ δρόμου. Διὰ τῶν στεγῶν τῶν κύκλω οἴκων κατορθώνει νὰ ἰδῇ μίαν γωνίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Τὸ μεσημέρι παρατίθεται τὸ πρόγευμα. Ἡ μαγειρικὴ εἶναι γαλλικὴ καὶ τουρκικὴ. Ἄλλὰ τὸ κρασί ἑλληνικόν: τὸ ἀπαίσιον εἰς τὴν πρώτην του δοκιμὴν ρετσινάτο.

Ἡ γυναῖκα ἡ ὁποία τοὺς ὑπηρετεῖ ὁμοιάζει μὲ ἀρχαίαν Ἑλληνίδα.

Ἐνῶ τρώγουν προσέρχονται εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ Chateaubriand οἱ ἐν Ἀθήναις Γάλλοι. Ἀρχίζουν νὰ διηγοῦνται καὶ κουρκουσουριές, ἀλλὰ καὶ τὰ βάσανα τοῦ τόπου.

Δὲν ἔχει κτίση ἀκόμη τὴν οἰκίαν του ὁ Φωβέλ καὶ φαίνεται, ὅτι κατοικεῖ εἰς τὴν παρὰ τὴν Πύλην τῆς Ἀγορᾶς οἰκίαν, τὴν γνωστὴν κατόπιν ὡς οἰκίαν τοῦ Ρῶκ.

Ἄμα ἐδρόσιεν ὀπωσθήποτε, ἀρχίζουν τὰς περιπλανήσεις τὼς ἐντὸς τῆς πόλεως. Ὁ Φωβέλ ὀδηγεῖ, δεικνύει καὶ διηγεῖται διαρκῶς.

Ὁ Ἅγιος Γεώργιος τοῦ Θεσείου εἶναι τώρα ἀποθήκη.

Τὴν νύκτα ἀκούει ὁ Chateaubriand κατὰ τὴν Ἀκρόπολιν μίαν συναυλίαν κυμβάλων καὶ αὐλῶν καὶ ἀπὸ τὸν πλησίον μιναρὲ τὴν φωνὴν τοῦ Μουεζίνη.

Καὶ κατρακυλοῦν τότε οἱ αἰῶνες μετὰ τῶν ἐντυπώσεών των πρὸ τῆς φαντασίας τοῦ Chateaubriand.

Τὴν ἐπιούσαν ἀνέρχονται εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

Δὲν βλέπει ρυθμοὺς ἐπὶ ρυθμῶν καὶ θόλους ἐπὶ θόλων ὅπως εἰς τὴν Δύσιν, βλέπει τὰς ἀπλᾶς τῆς μεγαλοφυᾶς γραιμᾶς.

Μετὰ φρίκης παρατηρεῖ τὴν καταστροφὴν καὶ τοὺς νεωτέρους ἀκρωτηριασμοὺς τοῦ Παρθενῶνος.

Τὰ ξημερώματα ἀποθαιμάζει τὴν Ἀθηναϊκὴν πεδιάδα. Εἶχαν τὰ πάντα ἐνδυθῆ μὲ χρῶμα ἀπὸ ἀνθούς ροδακινιάς,

ἐνῶ τὰ ἀνάγλυφα τοῦ Φειδίου, πλαγίως φωτιζόμενα, ἐξω-
γονοῦντο καὶ ἐφαίνοντο ὡσάν νὰ ἐκινοῦντο ἀπὸ τὴν μαρμα-
ρυγὴν τοῦ φωτός.

Τώρα ἡ θάλασσα, καὶ τὰ πάντα ἕως κάτω, εἶναι κατά-
λευκα καὶ κατάλαμπρα ἀπὸ τὸν ἥλιον τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ Chateaubriand φεύγει καὶ ὁ Φωβέλ τὸν συνοδεύει
ἕως τὴν Πόρτα τῆς Μπουμπουνίστρας. Θὰ περιηγηθῇ τὴν
Ἀττικὴν καὶ θὰ σταθῇ εἰς τὴν Κερατιά. Κατόπιν θὰ
καταβῇ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ θὰ ἐπιβῇ πλοιαρίου προσκα-
λουμένου ἐκ Κέας.

Ὁ Chateaubriand τότε προσβάλλεται ἐκεῖ ἀπὸ πυρετόν,
πλοῖον δὲν φαίνεται, γράφει πρὸς τὸν Φωβέλ, ὅστις διευ-
κολύνει τὰ πάντα. Τοῦ στέλλει κινίνον μέσα σὲ κρασί τῆς
Μαλάγας. Ὁ Chateaubriand δημοσιεύει εἰς τὸ Ὀδοιπορι-
κόν του τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Φωβέλ τῆς 6 Αὐγούστου 1806.

Τοῦ ἀποσταλέντος δὲ πλοίου ἐπέβη ἀπὸ ὄρμον τινὰ πρὸ
τῆς Λαυρεωτικῆς. Σταματοῦν εἰς τὸ Σούνιον· πηδᾶ ἔξω ὁ
Chateaubriand, θαυμάζει καὶ περνᾷ τὴν νύκτα του ἐκεῖ,
ἀγρυπνῶν καὶ ὄνειροπολῶν. Οἱ ναῦται κοιμοῦνται εἰς τὸ
πλοιαρίον καὶ ὀλίγον μακρὰν ὁ διερμηγεὺς καὶ ὁ ὑπηρετῆστος.

Τὸ πρῶτὸ ἀποπλέουν πρὸς τὴν Κέα καὶ τώρα ἀπομακρυ-
νόμενος ὁ Chateaubriand τοῦ Σουνίου ἀκούει τὸν ῥόχθον
τῶν κυμάτων ἐπὶ τῶν βράχων, τὸ ψιθύρισμα τοῦ ἀνέμου
μέσα ἀπὸ τοὺς κέντρους καὶ τὸ τραγούδι τῶν τριζονιῶν,
τῶν μόνων κατοίκων τοῦ Ναοῦ τοῦ Σουνίου.

Καὶ ἐπιλέγει:

«Αὐτοὶ ἦσαν οἱ τελευταῖαι ἤχοι, τοὺς ὁποίους ἤκουσα ἀπὸ
τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος».

Ὁ Βύρων δὲν παραενδιαφέρεται διὰ τὰς ἀρχαιότητας. Ὁ
σύντροφός του Ὁμπχάους εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματά του,
περιορίζει νὰ γράψῃ εἰς τὴν χρονολογίαν 21 Ἰανουαρίου
1810, ὅτι περιέτρεξε τὰ περὶχωρα τῶν Ἀθηνῶν, συνοδειό-
μενος ἀπὸ τὸν Φωβέλ καὶ τὸν Ῥώκ.

Μὴ νομίσετε ὅμως, ὅτι ὁ Βύρων θ' ἀφήσῃ καὶ τὸν Φωβέλ
χωρὶς τὸ σχετικὸν λούσιμον διὰ τὰς ἀρπαγὰς τῶν ἀρχαίων.

Τὸν εἶχε γνωρίσῃ, ἀλλ' εἶχε γνωρίσῃ καὶ τὸν Λουτζιέρην. Αἱ Ἀθῆναι, λέγει, τὸ θέατρον τοῦτο τόσῃς δόξης καὶ τόσων θριάμβων, μετέπεσαν σήμερον εἰς σκηνὴν ραδιουργιῶν καὶ διαπληκτισμῶν τῶν πρακτόρων τῶν ἀρχαιοκαπήλων, «ὅποῖος ἔξευτελισμός! Δύο ζωγράφοι νὰ ἐρίζουν διὰ τὸ πρόνομιον ποῖος νὰ γυμνώσῃ τὸν Παρθενῶνα, θριαμβεύοντες ἀμφοτέροι κατὰ τὴν ἔκδοσιν ἐκάστου νέου φερμανίου. Ὁ Σύλλας ἐτιμώρησε τὰς Ἀθήνας, ὁ Φίλιππος τὰς καθυπέταξε, καὶ ὁ Ξέρξης τὰς ἔκαυσεν· ἀλλ' ἐπεφυλάχθη εἰς ἓνα μισθαρνὸν ἀρχαιολόγον καὶ εἰς τοὺς αἰσχροκερδεῖς πράκτοράς του νὰ καταρτίσῃ τὴν πόλιν ταύτην εἰς τὴν καταφρόνησιν ποὺ εὐρίσκονται οἱ ἴδιοι».

Ἀναγράφων δὲ δι' ὀλίγων Βυρωνείων γραμμῶν καὶ τὴν μεταξὺ τῶν δύο καλλιτεχνῶν ἔριδα περὶ ἐπικρατήσεως, μᾶς χαρίζει καὶ τὴν ἑξῆς λεπτομέρειαν: Ἡ ἔρις ὤξυνθη κυρίως, διότι «μιας ἀμάξης ὑπαρχούσης καὶ χρησιμευούσης διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ἀγαλμάτων, ὁ Φωβέλ ἀπέκρουσεν ἓνα τῶν τροχῶν της—ἐγὼ θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἔσπαζαν καὶ οἱ δύο—ὁ δὲ Λουτζιέρης ἀνεφέρθη εἰς τὸν Βοεβόδαν».

Εἰς ὅλα, λέγει, εἶναι ἀντίπαλοι οἱ δύο αὐτοὶ κύριοι καὶ μόνον συμφωνοῦν εἰς τὸ κατὰ τῶν Ἀθηναίων μῖσος των, χαρακτηρίζοντες αὐτοὺς ὡς ἐστερημένους πάσης ἀρετῆς.

Ὁ δὲ Φωβέλ ἐβεβαίωσε ῥητῶς, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐν γένει εἶναι ἀνάξιοι ἐλευθερίας· ἐλησμόνησεν ὁμως, προσθέτει ὁ Βύρων, ὅτι αἰρομένης τῆς πίεσεως ἐξαφανίζεται καὶ ἡ ἐξαχρείωσις τοῦ χαρακτήρος. Καὶ ἐπετίθεται κατὰ τῶν πολιτισμένων ἔθνων τῆς Εὐρώπης διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν ταύτην τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Ἑλλάδος ἐν γένει.

Ὁ Ῥώκ, ἐπιεικέστερος τοῦ Φωβέλ, χαρακτηρίζει τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι εἶναι «τὸ αὐτὸ σκυλολόι μὲ τοὺς ἀρχαίους».

Ἄλλας ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας μανθάνομεν διὰ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Πουκεβίλ τῷ 1815.

Ἐρχεται οὗτος διὰ τοῦ Πειραιῶς. Ἐμεινε τὸ βράδυ εἰς τὸ σπίτι τοῦ Καυράκ καὶ τὸ πρωτὶ ἐξεκίνησε μὲ τὴν συνο-

δείαν του δι' Ἀθήνας, ἐπιβὰς τῶν ἵππων, τοὺς ὁποίους ἀπέστειλε πρὸς τοῦτο ὁ Φωβέλ.

Εἰσέρχεται ἀπὸ τὴν Πόρτα τοῦ Μανδραβίλη — λέγεται αὕτη καὶ Γύφτικη καὶ Μωραϊτικη καὶ τῆς Σταχτοθήκης καὶ τῆς ἁγίας Τριάδος. — Ἀφίνει δεξιὰ τὸ Θησεῖον καὶ διὰ τῶν στενωῶν φθάνει εἰς τὸ σπίτι τοῦ Φωβέλ. Εἶναι τὸ ἰδιόκτητόν του τώρα καὶ ὁ Φωβέλ περιμένει τὸν συνάδελφον.

Ἄς ἀφήσωμεν τὰς ἱστορικὰς καὶ μνημειακὰς του ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας ἡ ἀνάγνωσις ἱστοριῶν καὶ περιηγητῶν καὶ αἱ διηγήσεις τοῦ Φωβέλ ἐπρομήθευσαν εἰς αὐτόν — δὲν γράφομεν ἄλλως τε διὰ τὸν Πουκεβίλ — καὶ ἅς ἔλθωμεν εἰς τὰ κατ' αὐτούς.

Τὸ σπίτι του, λέγει, δὲν εἶναι ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον ὑπεδέχθη τὸν Chateaubriand· εἶναι νέον, ἰδικόν του, τὸ ὁποῖον ἐσχεδίασε καὶ ᾠκοδόμησε μόνος του. Εἶναι, λέγει, ἡ διαμονὴ τοῦ ἀπερίττου καὶ μετριόφρονος φιλοσόφου, ὅστις ὑπηρετεῖ τὸν Βασιλέα (εἶναι ἤδη Βασιλεὺς πάλιν ὁ Λουδοβίκος 18ος· ὁ Ναπολέων ἠττήθη) ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ προξένου καὶ πλουτίζει τὴν φιλολογίαν μὲ τὰς ἐρεῦνας του.

Οἱ αὐλότοιχοι εἶναι στολισμένοι μὲ στήλας καὶ μὲ ἐνεπίγραφα μάρμαρα.

Εἶναι τοποθετημένη καταλλήλως μαρμαρίνη σαρκοφάγος. Ἐνεπίγραφον εἶναι καὶ τὸ πρὸ τῆς πύλης του μάρμαρον, τὸ χρησιμεῦον διὰ νὰ ἱππεύουν. Καὶ περιγράφει λεπτομερῶς τοὺς διαφόρους τοίχους, ἐπεστροφένους μὲ ψηφίσματα ἀρχαῖα καὶ μὲ ἐνεπίγραφα θραύσματα.

Καὶ μόνη ἡ σκάλα του, λέγει, ἀξίζει ἰδιαιτέραν περιγραφὴν. Πανδαιμόνιον ἐπιγραφῶν καὶ ἀναθημάτων δεξιὰ καὶ ἀριστερά.

Εἰς τὸ δωμάτιον, ὅπου τὸν ἐφιλοξένησεν, ἦσαν τὰ ἔκμαγεῖα τῶν Αἰγυναίων μαρμάρων.

Ἄπευθαύμαζε ταῦτα, ὅταν ἐκλήθη νὰ κατέλθῃ εἰς τὸ ἰσόγειον πάτωμα, ὅπου τὸν ἀνέμενε τὸ γεῦμα.

Ἐκεῖ ἦσαν συνηγμένοι, κληθέντες ὑπὸ τοῦ Φωβέλ, ὁ Καπουτσῖνος Παῦλος d' Ivree — εἶναι ὁ ἐξομολογήσας τὸν Βύρωνα εἰς τὸ Φανάρι κατὰ τὸ ἔτος 1811 — ἐπίσης ὁ Μιν-

τζάκης Γενικός Πρόξενος τῆς Ῥωσσίας εἰς τὸν Μωρέαν καὶ ὁ Γραμματεὺς του Μουστοξύδης.

Τὸ κυριώτερον θέμα κατὰ τὸ γεῦμά των ἦσαν ἀνέκδοτα, σχετιζόμενα μὲ τὸν Βύρωνα. Μετέπεσαν εἰς τὴν πολιτικὴν τότε. Ὁ Ναπολέων εὗρισκετο εἰς τὴν Ἀγίαν Ἑλένην. Ὁ Φωβέλ ἐνοχλεῖται μὲ τοιαύτας συζητήσεις καὶ μεταλλάσσων τὸ θέμα ὁμιλεῖ διὰ τὴν περιπετειώδη Λαίδην Στάνχωπ, ὡς βασίλισσαν τῆς Παλμύρας.

Μετὰ τὸ γεῦμα ἐπισκέπτονται τὸ ἐργαστήριον τοῦ διδασκάλου καὶ ἀποθαυμάζουν τὰ πάντα, ἐρμηγευόμενα λεπτομερῶς ὑπ' αὐτοῦ—εἶναι ἤδη ὁ Φωβέλ 62 ἐτῶν—φυλλομετροῦν τὸ χαρτοφυλάκιόν του, εἰς ὃ κεῖνται καὶ αἱ Αἰγυπτιακαὶ ἀπεικονίσεις.

Ἀπὸ τῆς ἐπιούσης ἀρχίζουν αἱ περιοδεῖαι καὶ αἰ ἐκδρομαὶ τῶν δύο φίλων, ὧν ἡ γνωριμία, ὡς εἶδομεν, ἔχει ἀρχίσῃ ἀπὸ τὰς εἰρκτὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Αἱ ἐντυπώσεις καὶ αἱ πληροφορίαι θὰ ἀπῆτουν μέγαν ἀριθμὸν σελίδων πρὸς ἀναγραφὴν των. Ὁ Πουκεβίλ καταχωρίζει καὶ μακρὸν σημεῖωμα τοῦ Φωβέλ, ὄχι μικρὸν κατόρθωμα καὶ αὐτό!

Μεταξὺ τῶν ἀποκολύψεων του δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν πρωτίστως τὴν ἀνεύρεσιν εἰς τὸ πρόσωπον ὀνηλάτου ἀπόγονον τοῦ Νερίου Ἀτσαγιόλη.

Καὶ ἐξηκολούθησαν αἱ ἐκδρομαὶ ἀνὰ τὴν Ἀττικὴν, μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν συγκινητικώτατα ἀπεχωρίσθησαν, τραπέντος τοῦ Πουκεβίλ διὰ τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ πρὸς τὴν Ἐλευσίνα.

Δὲν εἶχον παρέλθῃ εἰμὴ ὀλίγοι μῆνες καὶ ἀφίκετο εἰς Ἀθήνας ἡ πολυθρύλητος Καρόττα τῆς Ἀγγλίας, ἣτις καὶ τὸν ἐπεσκέφθη κατ' οἶκον.

Διέμεινεν αὕτη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Γάσπαρη.

Ἡ σκάλα τῆς οἰκίας αὐτῆς σφίζεται ἀκόμη.

Διὰ τὸ ταξίδι της ὑπάρχει βιβλίον περιεργότατον, γραφὲν ὑπὸ τινος κρυπτομένου ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Almerté Tarmini—κάνει τὸν Ἀθηναῖον μάλιστα, — καὶ φέρει τὴν ἐπιγραφὴν: «Voyage de Sa Majesté la Reine d'Angle-

terre et du baron Pesgami son Chambellan, pendant les années 1814—1816».

Ἡ τότε πριγκίπισσα ἀκόμη ἐφάνη εὐεργετικωτάτη εἰς τὴν πόλιν. Ἐκάμε μεγάλην δωρεάν εἰς τὴν Φιλόμουσον ἑταιρείαν τῶν Ἀθηνῶν, ἀπεφυλάκισε πάντας τοὺς διὰ χρέη κρατουμένους, ἐπλήρωσε χρέη χωρικῶν πρὸς γαιοκτήμονας καὶ προσέφερε χρηματικὸν δῶρον εἰς τὸν ἐρημίτην τοῦ Πειραιῶς: τὸν Καυρᾶκ.

Ἐκάμεν ὁμῶς καὶ ἀνασκαφὰς καὶ δι' αὐτῶν κατεπάτησε τὰ ἐρευνητικὰ χωράφια τοῦ Φωβέλ.

Εἰς τοὺς Ἀμπελοκήπους δηλ. κατὰ τὴν περιέργον ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Πάντων, μετόχι καθ' ἡμᾶς τῆς Μονῆς τῶν Ὁμολογητῶν, εἶχε βεβαιότητα ὁ Φωβέλ, ὅτι ἤτο ποτε Ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης. Εὗρε μάλιστα καὶ μυρτιᾶς ἐκεῖ, τὸ ὁποῖον ἐθεώρησεν ὡς εὐοίωνον τεκμήριον.

Ἐκεῖ ἀνέσκαψε καὶ ἡ Καρλόττα καὶ ἀνεκάλυψεν ἱκανὰ ἀρχαῖα ἀντικείμενα. Ὁ Πιττάκης ἐπαναλαμβάνει τὴν πληροφορίαν, ὅτι εὗρε καὶ ὠραίας μαρμαρίνους περιστεράς. Ἄλλο σημάδι καὶ αὐτό.

Ἐν τούτοις, τὰ ὑπὸ τοῦ Φωβέλ εὐρεθέντα δύο ὠραῖα ἀνάγλυφα, τῶν ὁποίων τὰ ἰχνογραφήματα περιεσώθησαν, δεικνύουν, ὅτι πρόκειται περὶ Ἱεροῦ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τῆς Τύχης. Τοῦτο δὲ ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἐπιστήμη κατόπιν ἀπεδέχθη, φαίνεται.

Καὶ πολλὰ μὲν ἐγράφησαν διὰ τὸν Φωβέλ καὶ διὰ τὰ ἔργα του, θὰ ἠγνοεῖτο ὁμῶς ἴσως ἡ φυσιογνωμία του, ἂν δὲν ἐπεσκέπτετο τὰς Ἀθήνας κατὰ τὸ ἔτος 1819 ὁ ζωγράφος-περιηγητὴς Duprè.

Ὁ Φωβέλ ἦτο εἰς τὴν κακίην του τὸν ὑπεδέχθη ψυχρότατα ὁ Duprè τὰ χάνει.

«Ἐπι τέλους, γράφει, ἤμουν Γάλλος καὶ ἦτο πρόξενός μου».

Ἐπέδωκεν ἐν τούτοις εἰς αὐτὸν τὰ συστατικά του γράμματα. Ἡ ψυχρότης του ἐμετριάσθη κάπως τότε ὅταν δὲ ἤρχισαν καλλιτεχνικὰς ὁμιλίαις ἐπὶ θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἐνδιέφερον ἀμφοτέρους, ὁ Φωβέλ ἤρχισε νὰ θεομαίνεται.

Ὁ Duprè διέμεινεν εἰς τὸ σπίτι τῆς χήρας Μακρῆ, ὅπου ἄλλοτε καὶ ὁ Βύρων.

Ἐβλέποντο μὲ τὸν Φωβέλ κάθε ἡμέραν. Ἦρχισε λοιπὸν νὰ μῶῃ τὸν Duprè εἰς τὰ μυστήρια τοῦ ἀρχαιολογικοῦ του θησαυροῦ καὶ εἰς τὰ σημειώματα τῶν παρατηρήσεών του.

Ὁ Duprè περιγράφει καὶ αὐτὸς τὴν γνωστήν μας ἤδη ἀπὸ τὸν Πουκεβίλ οἰκίαν τοῦ Φωβέλ.

Κάνει ὅμως καὶ κάτι ἄλλο: τὸν ζωγραφίζει εἰς τὸν ἔξωστην του, μὲ τὴν στολὴν τοῦ Προξένου, καθήμενον πρὸ τοῦ καλλιτεχνικοῦ του ὀκρίβαντος, ἐν ᾧ ἡ ὠραία χωρική τῆς ὑπηρεσίας του τοῦ προσφέρει κάτι νὰ πιῇ. Εἶναι εἰς τὸν δίσκον δύο ποτήρια καὶ ἡ χωρική ἀνακατώνει τὸ ἐν μὲ κουταλάκι. Τὸ ἄλλο θὰ εἶναι βεβαίως προωρισμένον διὰ τὸν Duprè.

Ὁ ζωγράφος του, ἐπάνω εἰς τὸ σκοινὶ τοῦ ἀπλώματος, ἔβαλε χαρακτηριστικῶς ἓνα ζευγάρι χελιδόνια. Δὲν πιστεύομεν νὰ πρόκειται περὶ πονηροῦ ὑπαινιγμοῦ.

Φαίνονται εἰς τὴν εἰκόνα τὰ ἀναγλυφοβοριθῆ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τῆς αὐλῆς τοῦ Φωβέλ—καὶ ἐκεῖ ποὺ εἶναι καθισμένος ἀνάγλυφον εἶναι—καὶ τὸ κοντάρι μὲ τὴν τότε Γαλλικὴν σημαίαν, ἐνῶ εἰς τὸ βάθος φαίνεται ὁ τροῦλλος ἐκκλησίας, τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων καθ' ἡμᾶς, καὶ πέραν ὑψηλὰ ἡ Ἀκρόπολις.

Ἀτυχῶς τοῦ περιφήμου μεγάλου Πανοράματος τοῦ Πρεβῶ—τὸ ὁποῖον ἀπεθαύμαζεν ὁ Πουκεβίλ καὶ ἐξετέθη ἐν Παρισίοις κατὰ τὸ ἔτος 1824, εἶχε δὲ πλὴν ἄλλων ἀπεικονίσῃ ἐν αὐτῷ ὁ Πρεβῶ καὶ τὸν Φωβέλ ὀδηγοῦντα Γάλλους ἀξιωματικοὺς—ἀγνοεῖται ἡ τύχη.

Ἡ Ἐπανάστασις ὅμως τῶν Ἑλλήνων ἐπῆλθε. Δὲν θέλει νὰ τὸ πιστεύσῃ, δὲν θέλει νὰ τὸ δεχθῆ ἄν ὁ Φωβέλ νομίζει ὅτι πρόκειται περὶ παρεκτροπῶν κακοποιῶν τινῶν καὶ θερμοκεφάλων, αἱ ὁποῖαι θὰ περισταλοῦν: πρέπει νὰ περισταλοῦν μάλιστα.

Πρώτη πρώτη ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν τὸν ἐπισκέπτεται ἐν τούτοις μία μπόμπα—εἶναι Τουρκικὴ αὐτὴ μάλιστα—τοῦ διατρυπᾶ τὸν καναπὲ καὶ χώνεται κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του.

Τί θὰ γίνῃ τώρα ὁ Φωβέλ; Μόλις εἶχε κατακαθίση ὁ χριστιανὸς εἰς τὸ ἰδιόκτητον σπίτι του, ἐδάνειζε καὶ ἐμπορεύετο, καλλιτεχνῶν καὶ ἐρευνῶν εἰς τὸ μεταξύ.

Τὸ πρόγραμμα τῆς ζωῆς του ἐν τῷ μέλλοντι ἐσχίσθη.

Ἡ μπόμπα τὸν ἐξύπνησεν ἀπὸ ἐν ὠραῖον ὄνειρον.

Πρὶν δὲ δι' ὀλίγων περιγράψωμεν τὰς ἀποφάσεις του, τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν του καὶ τὸν θάνατόν του, ὀφείλομεν νὰ χαράξωμέν τινὰς γραμμὰς περὶ τῶν ἐργασιῶν του, ἀφ' ὅτου ἐγκατεστάθη ὡς πρόξενος ἐν Ἀθήναις, μέχρι τῆς ἐκρήξεως τοῦ Ἀγῶνος τῶν Ἀθηνῶν, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς 28 Νοεμβρίου τοῦ 1803 καὶ μέχρι τῆς 25 Ἀπριλίου τοῦ 1821.

Ἡ δρᾶσις τῶν ἀντιπάλων του τὸν κρατεῖ ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του ὡς ὑποπροξένου διαρκῶς σχεδὸν εἰς Ἀθήνας.

Σπανίως ἐπισκέπτεται τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Αἰγίνα. Καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν νομισμάτων ἀκόμη δὲν εἶναι ἐλεύθερος. Πωλεῖ κρυφὰ ἀπὸ τὸν Βοϊβόδα.

Κατέχεται πάλιν ἀπὸ ἀπογοήτευσιν βλέπων, ὅτι δὲν τοῦ χρησιμεύει καμμία ἀπὸ τὰς τέχνας του, καμμία ἀπὸ τὰς γνώσεις του.

Μίαν ἡμέραν του μόνον εὐτυχῆ θεωρεῖ: ἐκείνην καθ' ἣν ἀνέσκαψε τάφον ἱερείας τῆς Ἀθηνᾶς κατὰ τὴν Ἱερὰν ὁδόν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ Ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης ἀνασκάπτει καὶ ἀπὸ εὐρίσκει (τὰ λοιπὰ τὰ ἠύραμεν ἡμεῖς).

Τῷ 1810 ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις ἀποφασίζει νὰ προβῆ εἰς ἀγορὰν ἀρχαιοτήτων, ἀλλ' οὐδεμίαν διαπραγματεύουσι κατορθώνει ὁ Φωβέλ νὰ φέρῃ εἰς πέρας. Καὶ εἰς τὴν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου τὸν ἐπρόλαβαν ἄλλοι. Περιορίζεται εἰς τὸ νὰ τὴν θαυμάσῃ μόνον.

Εἰς τὰ ἀρχιτεκτονικὰ καὶ τὰ τοπογραφικὰ εἶχεν ὁμολογουμένως ἰδιοφυΐαν καὶ ἀπέκτησε διὰ τῆς πείρας μεγάλην παρατηρητικότητα. Εἰς τὰς ἐπιγραφὰς ὅμως ἦτον ἀσθενέστατος ἔστερεῖτο ἐφοδίων φιλολογικῶν καὶ ἱστορικῶν. Ἴσως δὲ τοῦτο, πρὸς τῇ ὀκνηρίᾳ του, ἦτον ὁ λόγος, δι' ὃν δὲν προσέβη εἰς συγγραφὴν τινὰ σχετικὴν πρὸς τὰς τόσας ἐρεῖνας του.

Εἶχε καὶ ἰδιορρῦθιμοὺς γνώμας π.χ. ὅτι ἀνάγλυφα χρω-

ματιστὰ ἦσαν οἱ φημιζόμενοι πίνακες καὶ ὄχι ζωγραφικῆς τέχνης ἔργα.

Ἄλλὰ διὰ τί πρᾶγμα δὲν εἶχεν ἰδίαν γνώμην; Διὰ τὰ χρυσελεφάντινα ὅτι ἦσαν ἀπλῶς κεκοσμημένα οὕτω διὰ τὴν ἔρμηνείαν τῶν ἐπὶ τῶν ἀγγείων παραστάσεων· διὰ τὸν χρωματισμὸν τῶν ὀφθαλμῶν ἀκόμη καὶ διὰ τὴν προέλευσιν τῆς τέχνης.

Διὰ πάντα τὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν Ἀθηνῶν ἐν γένει ἔχει συγκεντρώσῃ καὶ καταγράψῃ παρατηρήσεις, πολλαὶ τῶν ὁποίων ἐκπλήττουσιν διὰ τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὴν εὐστοχίαν των.

Ἄλλὰ καὶ ἔθιμα τοῦ λαοῦ ἀρχίζει νὰ συγκρίνη πρὸς τὰ ἀρχαῖα.

Τοὺς συγγραφεῖς, καὶ ἰδίως τὸν Πausανίαν, δὲν τοὺς ἔχει εἰς μεγάλην ὑπόληψιν· καὶ ὅταν τοῦ παρουσίαζαν ῥητὴν πληροφορίαν αὐτῶν, ἀναιροῦσαν κάποιαν γνώμην του, ἐσυνήθιζε νὰ λέγῃ, ὅτι πιθανὸν τὸ χωρίον νὰ ἀνεγνώσθῃ εἰς τὸ χειρόγραφον κακῶς.

Ὁ Μαραθῶν, τὸ Σούνιον, ἡ Ἐλευσίς τὸν ἐλκύουν συχνὰ πρὸς ἐρεῦνας.

Ἀσχολεῖται καὶ εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν ἀρχαίων Δήμων. Σχεδιάζει χάρτας καὶ σχεδιαγράμματα· εἰσδύει εἰς τὰ ἀποκρημνότερα σημεῖα τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ γράφει ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους τοῦ Κακορρέματος τὸ ὄνομά του!

Οὐδέποτε ἐλησμόνησε τὴν διαρπαγὴν καὶ ἀπώλειαν τῶν χειρογράφων του, ἀφοῦ μάλιστα διὰ πολλὰ μνημεῖα καὶ διὰ πολλὰς τοποθεσίας ἐργάζεται πάλιν ἐκ νέου.

Ὁ Φωβέλ ἦτο δεξιότηχνης ἄοκνος, ὀξυδερκής, εὐφάνταστος, διορατικός, κριτικός· ἀλλ' ἦτον ἄτυχος, πτωχὸς καὶ ἀπαίδευτος.

Τὸ μῖσος του κατὰ τῶν Ἀγγλων εἶναι ἄσπονδον. Τῷ 1807 ἐλπίζει, ὅτι θὰ τοὺς ἀποπέμψῃ τῶν Ἀθηνῶν καὶ μελύπην του βλέπει κατόπιν πάλιν τὴν ἐπικρατήσιν των.

Διαρκῶς παραπονεῖται ὅτι τὸν κλέπτουν: «μὲ ληλατοῦν ἄλλοι, στολιζόμενοι μὲ τὰ πτερά μου».

Παρά πάσας τὰς ἀσχολίας του εὐρίσκεται καὶ εἰς διηγετικὴν μετὰ πάντων τῶν ἐνδιαφερομένων μὲ τὰ θέματα τῶν ἀσκολιῶν του ἀλληλογραφίαν. Εἰς τὴν σειρὰν τῶν μεθ' ὧν ἀλληλογραφεῖ εὐρίσκεται καὶ ὁ διάσημος Barbier du Bocage.

Δὲν ἀφίνει ἀνεξερεύνητον οὔτε τὸ πηγάδι τοῦ Ῥώκ.

Ἐξ ἄλλου αἱ ἐπισκέψεις τῶν ξένων τὸν παρενοχλοῦν.

Ἐνίοτε ἢ συνοπτικὴ διατύπωσις τῶν ἐντυπώσεών του εἶναι ἀξία προσοχῆς.

Τὸ παζάρι λέγει, καὶ ἡ ἀρχαία ἀγορὰ μόνον ὄνομα ἠλλαξαν.

Δὲν χωρίζει ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα τὴν σημερινὴν πόλιν, εἰμὴ ἐν στρώμα χώματος.

Πολλάκις εἶναι τοῦτο ἀλήθεια· τὸ χῶμα αὐτὸ μάλιστα ἐνίοτε εἶναι διαφανὲς εἰς τὸ βλέμμα τοῦ Φωβέλ.

Ἐξήλευεν ὁμως πολὺ τὴν ξένην πρὸς αὐτὸν κίνησιν, κακῶς διατεθεὶς καὶ ἀπέναντι αὐτῆς τῆς Φιλομούσου Ἐταιρείας.

Ἄλλ' ὁ ἔμμισθος ἀρχαιολόγος, ὡς ἀπεκαλεῖτο, εἶχε καὶ προσωπικὰς ἐπιθέσεις.

Τῷ 1809 περιῆλθεν εἰς ἔριδα πρὸς τὸν διερμηγέα του Πέτρον Γάσπαρη καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἀπέλθῃ τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ συνεφιλιώθη μὲν μετ' αὐτοῦ μετὰ τινα ἔτη, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ οἱ φίλοι καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ Γάσπαρη ἔλαβον ἐχθρικὴν ἀπέναντί του στάσιν.

Τῷ 1812 δώσας ἄσυλον εἰς Τοῦρκον ἐγκληματίαν ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν ἐξηγριωμένων Ἀγάδων εἰς τὸ σπίτι του καὶ ἐκινδύνευσε καὶ αὐτὴ ἡ ζωὴ του.

Τέλος τῷ 1820 διέκοψε τὰς σχέσεις μὲ ὅλους τοὺς συναδέλφους του διαφωνήσας εἰς τι ζήτημα καὶ ὑβρισθεὶς μετ' αὐτῶν. Τότε ὁ Ὑποπρόξενος τῆς Ὀλλανδίας Ὁριγῶνης, Κορσικανὸς πειρατῆς ἄλλοτε, τὸν ἠπειλίησε ὅτι θὰ τὸν φονεύσῃ.

Βεβαίως τοιαῦτα σκηναὶ θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ μὴ διέκοπτον τὴν μονοτονίαν τοῦ βίου του δι' ἣν παρεπονείτο.

Ἀρχομένου τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1821 ἡ ταραχὴ τῶν Τούρκων μεταδίδεται καὶ εἰς αὐτόν. Ἀνακοινώνει εἰς Σμύρνην

τὰς πρώτας εἰδήσεις περὶ τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ Μωρέως καὶ ζητεῖ Γαλλικὰ πλοῖα εἰς Πειραιᾶ. Παρακολουθεῖ ὅλα τὰ τότε γεγονότα τῶν Ἀθηναίων, ἀφοῦ δὲ τὸν ἐπεσκέφθη κατ' οἶκον ἢ μπόμπα τῆς Ἀκροπόλεως περισυλλέγει τὰ ἀρχεῖά του, τὰ νομίσματά του καὶ ἐπιβάς Γαλλικοῦ πλοίου καταπλεύσαντος εἰς Πειραιᾶ, φεύγει εἰς Κέα. Τὸν ἀκολουθοῦν καὶ ἄλλοι τινὲς ξένοι ἐκεῖ.

Ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἀνέκτησαν τὰς Ἀθήνας τὸν ἐνθυμήθησαν καὶ τοῦ ἔστειλαν πλοιάριον, ὅπως ἐπιστρέψῃ, ἀλλ' αὐτὸς προτιμᾷ τώρα νὰ μείνῃ εἰς Κέα, μολονότι τὸν παρενοχλεῖ καὶ ἡ ἐκεῖ ἐξέγερσις.

Κατόπιν, μορφώσας τὴν πεποίθησιν, ὅτι πρόκειται περὶ ἐλαφρότητος ὀλίγων ὀδηγούντων εἰς τὴν σφαγὴν τοὺς ἀσυνέτους πολλούς, ἐπανερχεται εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εὗρισκει τὰ πράγματά του σῶα καὶ ἀβλαβῆ, ἀνευρεθέντων ἀκόμη καὶ τινων τὰ ὁποῖα εἶχον κλαπῆ.

Ὅταν οἱ ἐπαναστάται ὑπερίχυσαν πάλιν καὶ οἱ Τοῦρκοι παρεδόθησαν, ὁ Φωβὲλ ἐνόησεν, ὅτι τὰ πρὸς αὐτοὺς δανεισθέντα χρήματά του ἀπωλέσθησαν ὀριστικῶς. Ὑβρίζει τότε καὶ τοὺς Φιλέλληνας ἀκόμη. Ὁ Πουκεβὶλ κεκηρυγμένος ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος τὸν κατακρίνει δριμύτατα καὶ διὰ τοῦ τύπου, μὴ ἀναφέρων τὸ ὄνομά του. Δυστυχῶς ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις καὶ ἄλλος Πρόξενος, τῆς Ὁλλανδίας, βοηθῶν αὐτὸς μεροληπικώτατα τοὺς Τούρκους. Ἐλαφρυντικόν τι προκύπτει ὑπὲρ τοῦ Φωβέλ: ὁ ἔρως του πρὸς νεαρὰν Ὀθωμανίδα. Ἀναγκάζεται ἐν τούτοις νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ τὰς ἀρετὰς τῶν ἐπαναστατῶν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐκ παρανοηθείσης πληροφορίας ἀξίαν στιγματισμοῦ σφαγὴν τῶν πλείστων αἰχμαλώτων, ἀναλαμβάνει τὸ πρῶτον καὶ φυσικόν του ὕψος. Δικαίως αὐτὴν τὴν φορὰν.

Μετὰ τῶν ἐπιζησάντων Τούρκων τότε ἐγκαταλείπει καὶ αὐτὸς τὰς Ἀθήνας καὶ καταφεύγει εἰς Σῦρον.

Εἶναι ὁ Ἰούλιος τοῦ 1822.

Οἱ Φραγκοσυριανοὶ τὸν ὑποδέχονται ἐνθουσιωδῶς ἀλλ' αἰσθάνονται ἀπτόως πλέον τὴν ἐπανάστασιν, ὅταν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος καταπλεύσας φορολογεῖ τὴν Σῦρον.

Φεύγει τότε ὁ Φωβέλ εἰς τὴν Σμύρνην.

Ζητεῖ ἐκεῖθεν δι' ἐπιστολῆς τοῦ τὴν προστασίαν τοῦ Chateaubriand.

Τοῦ ἀπαντᾷ δὲ γράφων αὐτῷ: «Νὰ εἴσθε πεπεισμένοι, ὅτι δὲν σᾶς ἐλησμόνησα καὶ ὅτι εἶμαι διατεθειμένος νὰ προσφέρω εἰς ὑμᾶς ἐν Παρισίοις, ὅσας ὑπηρεσίας μοὶ προσεφέρατε ἐν Ἀθήναις. Ὁ γέρον περιηγητῆς σᾶς ἀσπάζεται.»

Ἐνθαρρύνεται τότε ὁ Φωβέλ καὶ ζητεῖ προαγωγὴν ὁ Chateaubriand, καὶ διότι ἦτο τόσον ἀπησχολημένος καὶ διότι ἐπληροφορήθη φαίνεται τὴν πρὸς τοὺς Ἑλληνας συμπεριφορὰν τοῦ Φωβέλ, δὲν τοῦ ἀπαντᾷ τώρα.

Καὶ πῶς νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὸν χαρακτηρίζοντα ὡς οὐτιδανούς τοὺς Ἑλληνας καὶ ὡς μωροὺς τυχοδιώκτας τοὺς Φιλέλληνας ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ὑπομνήματος ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων;

«Εἶθε, γράφει, ὁ Chateaubriand τὸ Ὅδοιπορικόν μου νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, ἵνα γνωρίσουν, ὅτι δὲν εἶμαι ἀγνώμων. Ἄν δὲ τὸ Ὅδοιπορικόν μου τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι εὖρον παρ' αὐτοῖς φιλοξενίαν, τὸ συνημμένον ὑπόμνημά μου ἀποδεικνύει, ὅτι τὴν φιλοξενίαν των δὲν τὴν ἐλησμόνησα.»

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ καὶ ἐνταῦθα ὁποίας ὑπηρεσίας προσέφερον ὁ Chateaubriand διὰ τοῦ ὑπομνήματος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον δικαίως χαρακτηρίζεται ὡς Εὐαγγέλιον τοῦ Φιλελληνισμοῦ.

Τυχούσης εὐκαιρίας ὁ Φωβέλ ἀρχίζει πάλιν νὰ ταξιδεύῃ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, κάποτε δὲ ἐπισκέπτεται καὶ τὰς Ἀθήνας, ὡς περιηγητῆς τώρα. Ἐπαινεῖ μάλιστα κάπως τὸ στρατεύμα τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ἐπανέρχεται εἰς Σμύρνην.

Δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζήσει εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπὸ τοὺς Ἑλληνας. Δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐννοήσῃ τὴν νέαν μορφήν τῆς πόλεως.

Μέχρι τοῦ 1831 διέμενεν εἰς Σμύρνην φέρων τὸν τίτλον τοῦ ὑποπροξένου Ἀθηνῶν. Ὁ ἐκεῖ Γενικός Προξένος τῆς Γαλλίας τὸν προστατεύει. Ὅταν ὅμως οὗτος ἀπῆλθε τῷ 1826 εἰς Γαλλίαν, οἱ διδάδοχοί του δὲν ἀποδίδουν καὶ μεγάλην σημασίαν εἰς τὸν Φωβέλ. Ἀλλὰ καὶ κοινωνικῶς ἐμφανίζεται οὗτος κάπως γελοῖος μὲ τὸν τρίκωχον πῖλον τοῦ 1802.

νεάζων δὲ πάντοτε, καθίσταται ἄλλοτε διασκεδαστικὸς καὶ ἄλλοτε δγληρὸς εἰς τὸ ἐκεῖ γυναικεῖον φῦλον.

Καὶ εἶχε μὲν φροντίση τὸ ἐν Ἀθήναις μουσεῖον του νὰ τοποθετηθῆ ἀσφαλῶς ἐντὸς κυβωτίων, ἀλλ' ἡ οἰκία του δεχθεῖσα ἀρκετὰς σφαίρας πυροβόλων κατέπεσεν ἐπὶ τέλους εἰς ἔρειπια.

Κάποια ἔφημερις τοῦ 1829 περιγράφει, ὅτι ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς προβάλλουν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ διάφορα μάρμαρα.

Ὅταν ἐξέφρασε πρὸς τὸν Durè τὴν μελαγχολικὴν πρόρρησιν: τί θὰ ἀπογίνουσι ὅταν θὰ ἀποθάνῃ τόσα κειμήλια τέχνης, περιουλλεγέντα μὲ τόσους κόπους, δὲν εἶχε προῖδῃ τὴν περίπτωσιν τῆς ἀκουσίας φυγῆς του.

Ἐννοεῖται ἀπὸ τῆς κανονιῆς ὅλες μία τοῦ ἐστοίχισε περισσότερον: τὸ τῆς λαϊκῆς ἐκφράσεως κανόνι.

Κανεὶς ὀφειλέτης του δὲν τὸν ἐπλήρωσε.

Μετὰ τὰς σημειώσεις του ἦλθε καὶ ἡ σειρὰ τῶν ἀρχαιοτήτων του ν' ἀπολεσθοῦν. Εἰς τὸ μεταξὺ εἶχε χάση καὶ τὰ μετρητά του. Καὶ τώρα εἶναι γέρον καὶ ἀπένταρος. Εἶναι ἀκριβῶς εἰς τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκετο ὅταν νεώτατος ἀνεχώρησεν ἐκ Παρισίων.

Καὶ μολαταῦτα ἔχει ἀκόμη τὴν ἀντοχὴν νὰ ἐρευνᾷ καὶ εἰς τὴν Σμύρνην!

Μία Κυρία συγγραφεύς, μεσελληνικωτάτη καὶ αὐτή, περιγράφει λεπτομερῶς τὸν ἐν Σμύρνη βίον του καὶ τὸν ἄνθρωπον, ὡς καλλιτέχνην καὶ ὡς ἀρχαιολόγον.

Αἱ ἐντυπώσεις τῆς ἂν καὶ τῆς στιγμῆς εἶναι ἀρκετὰ δυνατὰ καὶ δὲν ἀπομακρύνονται τῆς ἀληθείας. Εἶναι ἡ γνωστὴ ὡς «Ἡ σύγχρονος» (La Contemporaine).

Τὸν προτρέπει αὐτὴ νὰ τακτοποιήσῃ τὰς σημειώσεις του. Τὸν προστατεῦει. Εἶναι ἡ τελευταία ἀναλαμπὴ κάποιας ἐλπίδος δι' αὐτόν.

Ἀναχωρεῖ ὅμως καὶ αὐτὴ καὶ ὁ Φωβέλ περιπίπτει τότε εἰς μελαγχολίαν, ἡ ὁποία δὲν τὸν ἄφησε πλέον.

Τὸν παρενοχλεῖ τώρα καὶ ἡ ἐπίσημος ἐπιστημονικὴ ἀποστολὴ τοῦ Μωρέως.

Ὡς καὶ τὸ ὑπόμνημά του, τὸ μοναχοπαίδι του, ἔχει ἀπωλεσθῆ καὶ αὐτό.

Ἄλλὰ κοντὰ στ' ἄλλα καταργεῖται καὶ τὸ Ὑποπροξενεῖον Ἀθηνῶν.

Ὁ Φωβὲλ εἶναι κυριολεκτικῶς εἰς τὸν δρόμον. Ἡ παγκόσμιος γραφειοκρατία οὔτε ἐσκέφθη, ὅτι ὀλίγοι μῆνες ὑπελείποντο εἰς τὸν Φωβὲλ διὰ τὴν σύνταξίν του.

Οἱ φίλοι του ἐν Παρισίοις συγκινοῦνται καὶ ἐργάζονται ὑπὲρ αὐτοῦ.

Μόλις ὅμως μετὰ δύο ἔτη στέλλεται πρὸς αὐτὸν ἀρωγὴ ἐκ τριῶν χιλιάδων φράγων.

Τί νὰ τὰ πρωτοκάμη!

Ἡ ἀδελφή του τὸν προσκαλεῖ ἐπὶ τέλους πλησίον της, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἐννοεῖ νὰ τερματίσῃ τὸν βίον του «εἰς τὴν σκυθρωπὴν Πικαρδίαν, πλησίον μιᾶς θρησκομανοῦς, περικυκλωμένης ἀπὸ παπάδες».

Ἐπιμελεῖται τώρα τῆς ἀναδημιουργίας τοῦ ἐκτύπου χάριτος τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς συμπληρώσεως τοῦ χάριτος τῆς Ἀττικῆς. Ἄντ' αὐτῶν ὅμως τοῦ ζητοῦν νὰ ἀγοράσουν τὰ νομίσματά του. Ἄλλὰ τὰ ἔχει ἐνεχυρίασῃ εἰς Σμύρνην, ὑπάρχουν δὲ ὡς ἐκ τούτου αἱ συνήθεις δυσχέρεια.

Ἐν ᾧ ἐξακολουθοῦν αἱ πρὸς τοῦτο διαπραγματεύσεις ἀνατέλλει ἡ 12 Μαρτίου τοῦ 1838, ἡ ὁποία τὸν εὐρίσκει νεκρόν. Ἦγεν ἤδη τὸ 85 ἔτος τῆς ἡλικίας του.

Ὡς εἶναι φυσικὸν τὴν κηδεῖαν ἀκολουθοῦν τώρα πάντες οἱ περὶ αὐτοῦ ἀδιαφορήσαντες καὶ οἱ ἐμπαίζαντές τον ἀκόμη. Καὶ ὁ Τύπος συγκινεῖται. Ὁ ἐνεχυροδανειστής τρίβει περιχαρῆς τὰ χέρια του.

Οἱ συγγενεῖς του παραλαμβάνουν τὸ νοικοκυριό του, τὸ ὁποῖον πωλεῖται τῷ 1840 εἰς Παρισίους.

Ἄλλὰ μετ' αὐτοῦ εἶναι καὶ τὰ ἀνακτηθέντα νομίσματά του, ἀρχαῖα τινὰ ἀγγεῖα, ἀγαλμάτια πῆλινα, δακτυλιόλιθοι, ἰχνογραφήματα, ζωγραφίαι, ἐκμαγεῖα καὶ διάφορα ὄρολόγια τοῦ τοίχου—μία ἀπὸ τὰς λόξας του καὶ αὐτή.

Ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῶν Παρισίων ἀγοράζει τὰ

χειρόγραφά του πάντα καὶ τοὺς χάρτας του ἀντὶ φράγκων πεντακοσίων!

Εἶναι τὰ χειρόγραφα ταῦτα τόμοι ἐν ὄλῳ ὀκτώ. Ἀποτελοῦνται δὲ ἀπὸ σημειώσεις, ἔγγραφα καὶ ἀλληλογραφίαν, μετὰ θαυμαστῆς μεθόδου ὑπὸ τοῦ ἰδίου ταξινομημένα.

Ἐπίσης περιεσώθησαν καὶ τέσσαρα τεύχη σχεδίων. Ἀλλὰ καὶ τὸ περίφημον καὶ μέγα χαρτοφυλάκιον τοῦ Φωβέλ περιεσώθη, τὸ περιέχον τὰ πρωτότυπα σχέδιά του καὶ τοὺς χάρτας του.

Καὶ αἰωνία του ἡ μνήμη!

Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ

